

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Από την προσφώνηση του Αρχιεπισκόπου Αθηνών στο 14ο διεθνές συνέδριο
του δικαίου των ανατολικών εκκλησιών
(Αΐθουσα Τελετών του Πανεπιστημίου Αθηνών Σεπτ. 1999)

Ἡ παρουσία τῆς γυναίκας στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ταυτόσημη καί ισότιμη μέ ἐκείνη τοῦ ἄνδρα, διότι καί οἱ δύο ὡς πιστοί καί μέλη τοῦ ἰδίου σώματος ἐνώνονται μεταξύ τους καί μαζί μέ τή Θεία Κεφαλή τοῦ σώματος σέ μία "ἐν Χριστῷ" ζωή, μέ τήν ἐνέργεια τῆς Θείας Χάριτος. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν ἀντιλαμβάνεται τήν ισότητα ὡς ἰσοπέδωση. Ἡ ποικιλία σ' αὐτή δέν ἀντιστρατεύεται τήν ἐνότητα. Γι' αὐτό καί στόν χῶρο τῆς Ὁρθοδοξίας δέν ὑπῆρξαν ποτέ ἐπαναστάσεις καί κινήματα διορθωτικά τῶν τάσεων πού εἶχε κατά καιρούς ἡ ἐνότητα. Στήν Ὁρθοδοξία ἀνέκαθεν ἴσχυσεν ὁ κανὼν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: Τό σῶμα ἔχει πολλά μέλη καί τό κάθε μέλος ἔχει τή δική του ἀποστολή, πού ἐκπληρούμενη συμβάλλει, μέ τήν ἀξία καί μοναδικότητά της, στή γενική ἀρμονία. Τό νά θέλουν ὅλα τά μέλη νά ἐκτελοῦν τήν ἴδια λειτουργία στό σῶμα ἀποτελεῖ ἐνδειξη σοβαρᾶς ἀσθένειας τῶν ἰδίων καί τοῦ σώματος. "Μή πάντες ἀπόστολοι; μή πάντες προφῆται; μή πάντες διδάσκαλοι; μή πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μή πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μή πάντες διερμηνεύουσι;" Στό ὀρθόδοξο ἦθος ὁ σεβασμός τῆς ἰδιαιτερότητος ἀποτελεῖ θεμελιώδη ἀρχή, τήν ὁποία οἱ σύγχρονες δυτικές κοινωνίες δέν ἀποδέχονται εὐκόλα. Ἔτσι καί ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς γυναίκας καί τῶν λειτουργημάτων πού ἐπιτελεῖ μέσα στήν Ἐκκλησία δέν ἔχει στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τό νόημα τῆς ὑποτιμῆσεώς της.

Πράγματι, οἱ γυναῖκες ὄχι μόνο εἶναι ισότιμες μέ τούς ἄνδρες, ἀλλά κατέχουν καί τό κέντρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ὡς ἀναπόσπαστα μέλη τῆς δομῆς τῆς Ἐκκλησίας. Εἰδικότερα, ἡ γυναίκα συμβολίζει τήν ἴδια τήν Ἐκκλησία, τόν ναό τοῦ Θεοῦ, πού δέχεται τό σῶμα τῶν πιστῶν· γι' αὐτό καί τό διακονικό της ἔργο στήν Ἐκκλησία εἶναι ἔργο ἀγάπης καί φιλανθρωπίας πρὸς τόν πλησίον, μέ τήν ἐσωτερική καί τήν ἐξωτερική της ἱεραποστολή. Ἡ συμβολική προσφορά τῆς γυναίκας στήν ἐκκλησιαστική ζωή εἶναι ἔργο πού ἀγκαλιάζει ὅλο τό ποίμνιο καί δέν συγκρίνεται μέ ἀξίωμα ἀναγόμενο στή συνήθη ἱεραρχική δομή.

Ἡ θέση τῆς γυναίκας στήν Ἐκκλησία ἔχει τήν ἀξία της ἤδη ἀπό τή Θεοτόκο, πού προβλήθηκε, μέσα στό ἔργο τῆς θείας οἰκονομίας, ὡς ὁ τύπος τῆς Ἐκκλησίας. Πρὶν προχωρήσουμε στήν τυπολογική αὐτή σχέση, θά πρέπει νά ἐπισημανθεῖ ὅτι ὁ χριστιανισμός δέν ὑποβάθμισε τή γυναικεία ὑπόσταση. Ἀντίθετα πρὸς τόν ἀρχαῖο ἑλληνικό κόσμο, στόν ὁποῖο ἡ γυναίκα δέν εἶχε τό δικαίωμα νά ἀποκτήσει μία εὐρεία μόρφωση καί νά συμμετέχει στίς κοινωνικές ἐκδηλώσεις τῆς πόλης, στόν χριστιανικό κόσμο ἡ γυναίκα προσφέρει, διακονεῖ, ἐνῶ στή χριστιανική διδασκαλία στηρίζονται τά ἀναγνωρισθέντα σέ αὐτήν ἀνθρώπινα δικαιώματα, πού ὀδηγοῦν καί στήν ἰσοτιμία τῶν δύο φύλων. "Ἀρετῆς δεκτικόν τό θῆλυ, ὁμοτίμως τῷ ἄρρενι παρά τοῦ Κτίσαντος γέγονε. Τό στερρόν καί εὐτονον καί ὑπομονητικόν ἐξ ἴσου τοῖς ἀνδράσι καί παρ' ἡμῶν ὀφείλεται τῷ Δεσπότῃ", εἶπεν ἡ ἁγία μάρτυς Ἰουλίττα ὀλίγον πρὸ τοῦ μαρτυρίου. Καί ὁ μέγας Βασίλειος παρατηρεῖ πρὸς τίς γυναῖκες: "Πρὸς οὐδέν ὑμῖν τῶν ἀγαθῶν τό ἐλάττωμα τῆς φύσεως ἐμποδίζει".

Ὅμως, ὁ σημαντικός καί διακεκριμένος ρόλος τῶν γυναικῶν ἐκφράζεται στήν τυπολογική ἀναλογία Εὐας-Μαρίας, στήν ὁποία ἐμπεριέχεται μία "ἀνακύκληση", καθὼς ἡ ἀνυπακοή τῆς Εὐας ἀποκαταστάθηκε μέ τήν ἀποδοχή τῆς βουλής τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τήν Παρθένο Μαρία γιά τήν Ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ Εὐα παρίσταται ὡς ἡ ἐκπέσουσα ἀρχαία ἀνθρωπότητα, ἡ ὁποία γιά τήν παρακοή της "τήν κατάραν εἰσωκίσατο", ἐνῶ ἡ Μαρία ὡς ἡ ἀνακαίνιση τῆς ἀρχαίας πεσοῦσης ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία συντελέσθηκε μέ τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ καί ἐμφανίζεται ὡς νέα ἀνθρωπότητα, ἡ "καινή ἐν Χριστῷ κτίσις". Ἀπό τή θέση αὐτή γίνεται κατανοητό ὅτι τό κεντρικό πρόσωπο στό σχέδιο τῆς σωτηρίας εἶναι ἡ Μητέρα τοῦ Θεοῦ, ἡ Θεοτόκος. Ἀντιπροσωπευτικό τοῦ λειτουργημάτων της εἶναι τό εἰδικό λειτουργημάτων τῆς γυναίκας, πού τιμᾶται ὡς ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καί τῆς διαιώνισης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καί ὡς λειτουργημάτων σιωπῆς εὐγλωττης.

Ἡ συμβολική ἐπέλευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν Παρθένο Μαρία ἀναδεικνύει τήν ἐπικουρική σημασία τοῦ ἔργου τῶν γυναικῶν στό πεδίο τῆς ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος. Ἦδη ἀπό τήν ἀρχέγονη καί μετέπειτα Βυζαντινὴ Ἐκκλησία εἶχε ἀνατεθεῖ στίς γυναῖκες ἀφ' ἑνός μὲν ἡ συμμετοχή στή λειτουργική ζωὴ διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν διακονισσῶν, ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ συνεισφορά τῶν στίς θρησκευτικῆς καί στίς ἄλλες ἀνάγκες τοῦ γυναικείου κόσμου, ὅπως στά πτωχοκομεῖα, στά νοσοκομεῖα, σέ διάφορες ἀδελφότητες κ.ἄ. Κατ' οὐσίαν, οἱ γυναῖκες εἶχαν ἀναλάβει τό κοινωνικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, καί κυρίως ὅ, τι ἀφοροῦσε στήν περίθαλψη καί στήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν στά διάφορα ἐκκλησιαστικά ἰδρύματα.

Μέσα στο πλαίσιο του γυναικείου ιεραποστολικού έργου δεν πρέπει να παραλειφθεί η σπουδαιότητα του γυναικείου μοναχισμού, που συνέβαλε στην ανύψωση της θέσης των γυναικών στην Έκκλησία. Με αυτό το πρίσμα δηλώνεται όχι μόνο η κοινωνική προσφορά των γυναικών στην κοσμική ζωή, αλλά και η πνευματική δύναμή τους. Ο μοναχισμός είναι ένα ιδιαίτερος τρόπος ζωής, τον οποίο εκούσια διάγουν άνδρες και γυναίκες και υπόκεινται στη δοκιμασία και στην εγκράτεια ανάλογα με τις ιδιαίτερες κλίσεις τους· γεγονός που αναιρεί την πεποίθηση για διάκριση άρσενικού και θηλυκού μέσα στην Έκκλησία, ἐφ' ὅσον και τὰ δύο φύλα ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἀναχθοῦν στὸ θεῖο, ἐπιτυχάνοντας τὴν ὑπεροχὴ τους ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μέσα ἀπὸ ἓναν σχετικὰ δυσκολότερο δρόμο ἀπὸ ἐκεῖνον τοῦ ἐγκόσμιου βίου.

Ἄν κατανοήσουμε ὅτι ὁλόκληρη ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἐπικεντρώνεται στὴ θεωρητικὴ καὶ στὴν πρακτικὴ σημασία τῆς ἔννοιας τῆς ἀγάπης, θὰ διαπιστώσουμε δύο καίρια σημεῖα γιὰ τὸ θέμα μας:

1. Ὁ εὐρύτατος κύκλος τῶν διακονημάτων, δηλαδή τὸ λειτουργικὸ, ποιμαντικὸ, κατηχητικὸ, διδακτικὸ ιεραποστολικὸ καὶ κοινωνικὸ ἔργο, ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὑπόβαθρο γιὰ τὸ ἱερατικὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ἐν γένει ἀποστολὴ τοῦ ἱερέα μέσα στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ συμμετοχὴ τῆς γυναίκας στὰ διακονήματα αὐτὰ ἐνθαρρύνεται σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά καὶ συνδέεται ἄρρηκτα μὲ τὴν πνευματικότητά της καὶ τὶς προσωπικὲς κλίσεις της. Τὰ λειτουργήματα ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν τὰ ἀντιλαμβάνεται ὡς ἐξουσία καὶ δύναμη, ἀλλὰ ὡς διακονία καὶ θυσία, ὡς μαρτυρία καὶ ἐνίοτε συνεπάγεται τὸ μαρτύριο. Στὴ σύγχρονη δυτικὴ σκέψη, πού εἶναι συνηθισμένη στὴ διεκδίκηση δικαιωμάτων, τὰ λειτουργήματα ἀποτελοῦν δικαιώματα πρὸς ἀπολαβὴν καὶ ὄχι πρὸς θυσίαν. Ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία, ἀποκλείοντας τὴ γυναίκα ἀπὸ τὴν ἱεροσύνη, δὲν θεωρεῖ ὅτι τὴν ὑποτιμᾷ, μὴ καὶ τῆς ἀναγνωρίζει ἄλλου εἴδους σημαντικὲς διακονίες, πού εἶναι μία ἄλλη μορφή θυσίας. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ὀρθόδοξες γυναῖκες πού διαπνέονται ἀπὸ αὐτὴ τὴ νοοτροπία δὲν συμερίζονται οὔτε τὴ διαμαρτυρία τῶν γυναικῶν ἄλλων ὁμολογιῶν γιὰ τὸν ἀποκλεισμό των ἀπὸ τὴν ἱεροσύνη, πού ὀφείλεται σὲ καθαρὰ δογματικούς καὶ παραδοσιακούς λόγους, οὔτε τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνων γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ ὄχρου τῆς ἱεροσύνης. Ἀρκοῦνται στὴ λειτουργικὴ διακονία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θυσίας καὶ ἀξιοποιοῦν τὰ χαρίσματα των στὴ διακονία τῆς σύγχρονης κοινωνίας, πού ξηραίνεται καὶ μαραίνεται ἀπὸ τὸν καυστικὸ λίβα τοῦ ἀτομισμού καὶ τοῦ συμφέροντος.

2. Ἡ ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης αὐτῆς μὲ τὴν προσφορά καὶ τὴν ἀνανέωση τῆς ἐνοριακῆς καὶ τῆς καθόλου ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι κάτι πού ἀρμόζει στὴ γυναίκα, ἡ ὁποία, ἐκ φύσεως εὐαίσθητη λόγω μητρότητός της, ἐπιδεικνύει πάντοτε μεγάλο ζῆλο, πίστη καὶ ἀφοσίωση στὸ κοινωνικὸ της ἔργο. Ἡ γυναίκα, λόγω τῆς μητρότητος, μᾶς μαθαίνει νὰ ζοῦμε ὡς πρόσωπα καὶ ὄχι ὡς ἄτομα, ὡς ὄντα σχέσεως καὶ ὄχι ὡς αὐτονομημένα καὶ ἀνεξάρτητα ὄντα. Χρειάζεται ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς νὰ ἀναθεωρήσει τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας πού κληρονόμησε ἀπὸ τὴν κοινὴ μας χριστιανικὴ παράδοση, ἐδραίασε μὲ τὸν καρτεσιανὸ διαφωτισμὸ καὶ ἐξάντλησε μὲ τὸν ὑπαρξιακὸ μηδενισμό. Πρέπει νὰ ἀντιληφθεῖ ὅτι ἐλευθερία δὲν σημαίνει ἀπελευθέρωση ἀπὸ κάποιον ἢ ἀπὸ κάτι, ἀλλὰ γιὰ κάποιον ἢ γιὰ κάτι.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τονισθεῖ ἡ σπουδαιότητα τοῦ σύγχρονου ἔργου πού ἔχουν ἀναλάβει σήμερα οἱ γυναῖκες στὸν χῶρο τῆς ἐνορίας, ὅπου συχνὰ δημιουργοῦνται προβλήματα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ποιμαίνουσα. Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἡ ὑποστήριξη καὶ ἡ ἐνθάρρυνση συχνὰ δὲν ἐπαρκοῦν. Μάλιστα, ἡ προσφορά τῆς γυναίκας καὶ ἡ παρουσία της ἀποτελοῦν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα, διότι ἡ πνευματικὴ καθοδήγηση, ἡ χριστιανικὴ ἀγωγή καὶ ἡ συνειδήση τῶν πιστῶν εἶναι πολὺ πιὸ δύσκολο ἔργο, σήμερα πού οἱ κοινωνίες μαστίζονται ἀπὸ αἱρέσεις, παραθρησκευτικὲς ὀργανώσεις, πολιτικὰ καὶ οικονομικὰ συμφέροντα σὲ τοπικὸ καὶ διεθνὲς ἐπίπεδο, τὰ ὁποία ἐπικαλύπτονται πίσω ἀπὸ τὶς ἀντιπαραθέσεις τῶν θρησκευτῶν, κλονίζοντας τὴν πίστη καὶ τὶς συνειδήσεις τῶν λαῶν. Ἡ γυναίκα, ἀποκτώντας ἐνεργὸ ρόλο στὴ ζωὴ τῆς ἐνορίας, δείχνει τὸν δρόμο πρὸς τὸν ἐξανθρωπισμὸ τῆς κοινότητος καὶ συμβάλλει στὴν προσφορά τῆς εὐχαριστιακῆς σύναξης. Ἡ γυναίκα ἐνορίτις, ἡ γυναίκα παρασκευάστρια τοῦ προσφόρου, δηλαδή τοῦ ἄρτου πού θὰ εὐλογηθεῖ καὶ θὰ γίνῃ Σῶμα Χριστοῦ, ἡ γυναίκα ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἐπίτροπος, ἡ γυναίκα ὡς κατηγήτρια, ὡς διακόνισσα τῶν ἔργων ἀγάπης, ὡς μοναχὴ, ὡς ψάλτρια, ὡς φιλόμθρωπος μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐνορίας μετέχει στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα μὲ ἐπίγνωση, ὑπευθυνότητα καὶ ἀποδοτικότητα.

Τὰ τελευταῖα χρόνια διατυπώνεται, βέβαια, καὶ στὸν χῶρο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀρκετὰ δειλὰ ἡ διεκδίκηση τῆς ἱεροσύνης γιὰ τὶς γυναῖκες. Τὸ θέμα αὐτὸ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ μὲ ἐξαιρετικὰ μεγάλη σοβαρότητα, γιατί κατ' ἀρχὴν δὲν πρέπει, ἐπαναλαμβάνω, νὰ ἀποδοθεῖ ἡ ἀρνητικὴ τοποθέτηση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας σὲ ὅποιεσδήποτε προκαταλήψεις ἀπέναντι στὸ γυναικεῖο φύλο ἢ σὲ μίαν προϊούσα τάση ὑποβάθμισης τῆς σημασίας τῆς γυναικειᾶς παρουσίας μέσα στὴ χριστιανικὴ κοινωνία. Χωρὶς νὰ θέλω

νά προκαταλάβω τό συνέδριο ύπαγορεύοντας τά συμπεράσματά του στό συγκεκριμένο θέμα τής χειροτονίας τών γυναικῶν, θά ἤθελα ἀπλῶς νά ύπενθυμίσω σέ γενικές γραμμές τά ἐπιχειρήματα πού προβάλλονται γιά τήν ἀπόρριψη τής μυστηριακῆς ιεροσύνης τών γυναικῶν.

Πρωτεύουσα θέση μεταξύ τῶν ἐπιχειρημάτων κατέχει ἡ προβολή τής παραδοσιακῆς τακτικῆς τής Ἐκκλησίας, τό γεγονός δηλαδή ὅτι ὁ Ἰησοῦς δέν ἐπέλεξε γυναῖκες μεταξύ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, μολονότι δέν ἔλειπαν οἱ γυναῖκες ἀπό τόν εὐρύτερο κύκλο τῶν μαθητῶν Του. Ἐξαίρεση δέν ἀπετέλεσε οὔτε ἡ ἴδια ἡ Θεοτόκος, διά τής ὁποίας τελειοποιήθηκε τό ἔργο τής "ἐν Χριστῷ" οἰκονομίας. Τό παράδειγμα τοῦ Κυρίου ἀκολούθησαν καί οἱ Ἀπόστολοι, πού δέν χειροτόνησαν γυναῖκες. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μάλιστα, ρητῶς τής ἀποκλείει ἀπό τό ιερατεῖο. Ἀπό τήν πρακτική αὐτή δέν ἀπομακρύνθηκε ἡ Ἐκκλησία στή διάρκεια τοῦ δισχιλιετοῦς βίου της.

Οἱ ὑποστηρικτές τής ιεροσύνης τῶν γυναικῶν παραγνωρίζουν τό θεολογικό νόημα τής ιεροσύνης. Ὁ ἱερεὺς δέν ἐνεργεῖ ὡς ὄργανο ἐξουσιοδοτημένο κατά τήν ἄσκηση τῶν τελετουργικῶν του καθηκόντων, ἀλλά εἶναι αὐτή ἡ ἴδια ἡ σωματική παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ὀρθόδοξη, δηλαδή, θεολογία ταυτίζει τόν λειτουργό ἱερέα μέ τόν Ἰδρυτή τής Ἐκκλησίας. Παρίσταται, μέ ἄλλες λέξεις, "εἰς τύπον καί τόπον Χριστοῦ", κατά τήν φρασεολογία τῶν Πατέρων. Περαιτέρω, κατά τήν ἀνθρώπινή Του ὑπόσταση, ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἦταν ἄνδρας. Στήν ἐκκλησιαστική γλώσσα τό πρόσωπό Του λέγεται "θεανδρικό". Αὐτή, λοιπόν, ἡ ταύτιση ἀπετέλεσε τή βάση γιά τήν παροχή τοῦ χαρίσματος τής ιεροσύνης μόνο σέ ἄνδρες.

Ἄλλο, τέλος, ἐπιχείρημα ἀναφέρεται στόν νυμφικό συμβολισμό τοῦ Χριστοῦ καί τής Ἐκκλησίας. Ὁ συμβολισμός ἐπιβάλλει νά εἶναι ὁ τελεουργός τῶν Μυστηρίων ἄνδρας, ἐφ' ὅσον παρίσταται "εἰς τόπον Χριστοῦ", τοῦ νυμφίου τής Ἐκκλησίας.